

ZÁKLADY HISTORICKÉ MLUVNICE ČEŠTINY

PRAČEŠTINA (konec 10. století – asi polovina 12. století)

nedochována v souvislých písemných textech, pouze ojedinělá česká slova (bohernika) či krátké věty (glosy) v latinských textech
stahování (novaja - nová), zánik jerů (zvláštní krátké samohlásky z praslovanštiny, pozůstatky ve slovech jako sen - sna), rozdělení souhlásek na tvrdé a měkké, ustálení přízvuku na první slabice

STAROČEŠTINA (polovina 12. století - 15. století)

nejstarší písemně doložená podoba českého jazyka (Dalimilova kronika, Hus)

změny hláskoslovné

a) přehláska u - i (dušu-duši), o - e (kralovic - kralevic), a - ě (ležati - ležeti)

b) změna ě - e (na nož - na noze), g - h (hlava - hlava), ý - aj - ej (dobry - dobraj - dobrej), aj - ej (vajce - vejce)

c) vznik ř, ů (dóm - duo - dům), dvojhlásky ou (rukú - rukau - rukou)

d) úžení ie - i (viera - víra), é - í (mléko - mlíko)

změny tvaroslovné a z oblasti skladby

dvojnásobné číslo = duál (u číslovek dva a oba, tvary slov ruce, nohy, ramena, oči a uši)

u sloves více přechodníky, aorist a imperfektum (jednoduché minulé tvary)

více pádové vazby (hledati něčeho, prositi něčeho, klamati někým)

přechodníkové konstrukce

k popření obsahu věty stačil jeden zápor (Nikdo je zcela šťasten.)

ČEŠTINA HUMANISTICKÁ A BAROKNÍ (16. a 17. stol.)

obohacování slovní zásoby z latiny (forma, proces), z románských jazyků (bandita, armáda, kapitán) a z němčiny (hoblík)

vliv latiny ve skladbě - dlouhá souvětí, sloveso často na konci věty, přechodníky, trpné rody

zánik jednoduchých minulých tvarů, duálu jako mluvnické kategorie

vznik slovníků a prvních mluvnic

NOVOČEŠTINA (obrozenecká a moderní čeština, konec 18. stol. - poč. 20. stol.)

rozvoj slovní zásoby spojen s generací Josefa Jungmanna (odborná terminologie), brusičské tendence

VÝVOJ PRAVOPISU (ortografie)

a) primitivní pravopis (pol. 12. stol. - konec 13. stol.) - zapisují to, co slyším

b) spřežkový pravopis (13. stol. - 14. stol.) - ss = š, ch = ch, chz = č, cz = c, rz = r, ye = ě, aa = á, ff = š

c) diakritický pravopis (poč. 15. stol.) - De Ortographia bohemica, spřežky nahrazeny diakritikou (tečkou nad měkkými souhláskami a čárkou nad dlouhými samohláskami = nabodeničko krátké a dlouhé)

d) bratrský (konec 15. stol. - zač. 17. stol.) - tečky přeměněny v háčky, ponechána spřežka š

e) novodobý pravopis = obrozenecký (poč. 19. stol.) - Josef Dobrovský - analogický pravopis (psaní i/y po souhláskách s, z a c), od pol. 19. stol. - tzv. skladná oprava (zápis í, místo g psáno j)
1902 - první česká pravopisná pravidla (Jan Gebauer)